

**UDRUŽENJE SUDIJA/SUDACA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

PRAVO I PRAVDA
ČASOPIS ZA PRAVNU TEORIJU I PRAKSU

SARAJEVO, GODINA XX, BROJ 1., 2022.

Dr.sci. Ljiljana Filipović, sudija Vrhovnog suda Federacije BiH

**PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA
INFORMIRANJE - ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG
SUDA FEDERACIJE BIH**

Sažetak: Rad sadrži pregled načelnih odredaba Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine koje, svojom sadržinom, uspostavljaju pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje u krivičnom postupku. To pravo se odnosi na informiranje o pravima osumnjičenih odnosno optuženih u krivičnom postupku i na informiranje o optužbama. U radu je dat kratak osvrt na te odredbe i ukazano na njihovu nepotpunost i nesistematičnost. Istovremeno, izvršeno je njihovo upoređivanje sa međunarodnim standardima o pravima osumnjičenih i optuženih osoba na informiranje u krivičnom postupku izraženim u Direktivi 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22.05.2012. godine o pravu na informiranje u krivičnom postupku i ukazano na moguće dopune domaćih zakona o krivičnom postupku u cilju njihovog usklađivanja sa međunarodnim standardima. U radu je posebno ukazano na pojedine stavove Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u pogledu prava osumnjičenih odnosno optuženih osoba na informiranje o optužbama protiv njih.

Ključne riječi: osnovna načela krivičnog postupka, pravo na informiranje o pravima u krivičnom postupku, pravo na informiranje o optužbama, pravo na odbranu

Summary: The paper provides a review of the principal provisions of the Criminal Procedure Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina which, by their substance, establish the right of suspects or accused persons to be informed in criminal proceedings. This right relates to the provision of information concerning the rights of suspects or accused persons in criminal proceedings and their right to be informed about the accusations against them. The paper briefly refers to the referenced provisions as well as to their incompleteness and the lack of systematization. The related provisions are also compared with the international standards concerning the rights of suspects and

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

accused persons to be informed in criminal proceedings as presented in Directive 2012/13/EU of the European Parliament and of the Council of 22 May 2012 relating the right to be informed of their rights in criminal proceedings, in addition to indication of possible amendments to domestic laws on the criminal proceedings for the purpose of their harmonization with the international standards. The paper particularly points to certain positions taken by the Supreme Court of the Federation of Bosnia and Herzegovina concerning the rights of suspects or accused persons to be informed about the accusations against them.

Key words: *basic principles of criminal proceedings, the right to be informed of one's rights in criminal proceedings, the right to be informed about accusations against a person, the right to a defense.*

1. Uvod

U odredbi koja nosi naziv „Princip zakonitosti“ Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine¹ (u daljem tekstu: ZKP FBiH) propisuje da pravila utvrđena tim zakonom trebaju osigurati da niko nevin ne bude osuđen, a da se učinitelju izrekne krivičnopravna sankcija pod uvjetima koje predviđa Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ FBiH), drugi zakon u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: FBiH), zakoni kantona i zakoni Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH), u kojima su propisana krivična djela i na osnovu zakonom propisanog postupka.²

Ovako utvrđeni cilj pravila krivičnog postupka podrazumijeva zakonsko propisivanje prava osumnjičenih ili optuženih osoba koja će, uz zakonom propisanu aktivnost ostalih učesnika krivičnog postupka, osigurati da niko nevin ne bude osuđen a da se učinitelju izrekne krivičnopravna sankcija pod uvjetima koje predviđa krivični zakon i nakon provođenja zakonom propisanog postupka.

Ta prava su neizostavni dio svih savremenih zakona o krivičnom postupku. Osim same liste tih prava, njihov obim, jasnoća odredaba kojima su propisana i mjere kojima se sprječava proizvoljnost pri njihovoj primjeni od odlučujućeg

1 Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 35/03, 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10, 8/13, 59/14 i 74/20).

2 Član 2. stav 1. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

su značaja za ocjenu kvaliteta samog zakona ali i za realizaciju samog cilja krivičnog postupka – utvrđenja da li je učinjeno određeno djelo koje sadrži obilježja krivičnog djela propisanog zakonom, da li je osumnjičeni odnosno optuženi učinitelj tog djela odnosno krivičnog djela, da li je optuženi kriv i, ako jeste, koja je krivičnopravna sankcija kojom će se u konkretnom slučaju moći ostvariti ciljevi krivičnopravnih sankcija.

Istraživanje koje bi obuhvatilo pregled, analizu i način ostvarivanja prava osumnjičenih odnosno optuženih osoba u krivičnom postupku, posebno prava na odbranu, nesumnjivo bi dalo cjelovitu sliku njihovog položaja u našem krivičnom postupku i usklađenosti tih prava sa ciljevima pravila krivičnog postupka i samog krivičnog postupka. Ovaj rad ima za cilj dati samo kratki pregled zakonskog okvira u FBiH i prakse Vrhovnog suda FBiH u pogledu jednog od tih prava osumnjičenih odnosno optuženih osoba – prava na informiranje.

2. Pravo osumnjičenih i optuženih osoba na informiranje kao osnovno načelo krivičnog postupka

ZKP FBiH već u Glavi I – Osnovna načela sadrži odredbe koje se odnose na prava osumnjičene odnosno optužene osobe u krivičnom postupku, garantirana i najznačajnijim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima. Njihovo tretiranje kao osnovnih načela krivičnog postupka ukazuje na stav zakonodavca o značaju tih prava za ostvarenje cilja pravila krivičnog postupka. S druge strane, s obzirom na ulogu osnovnih načela krivičnog postupka propisanih u zakonu pri tumačenju pojedinih zakonskih odredaba kojima se reguliraju specifične procesne radnje i postupci, djelotvorno vršenje prava osumnjičenih odnosno optuženih osoba u mnogome zavisi od sadržine tih načelnih odredaba. Stoga je od izuzetnog značaja da one na jasan i potpun način izraze stav zakonodavca o pravima osumnjičene i optužene osobe ali i o tome kako se ona o tim pravima informira.

ZKP FBiH, međutim, ne sadrži odredbu kojom se izričito konstituira pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje kao jedno od posebnih načela našeg krivičnog postupka. Ali, ova glava ZKP FBiH sadrži odredbe koje se, po svojoj sadržini, odnose na pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

Tako, u ovoj glavi, ZKP FBiH najprije, u odredbi koja nosi naziv „Prava osobe lišene slobode“, propisuje da se osoba lišena slobode mora na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije odmah obavijestiti o razlozima lišenja slobode i istovremeno prije prvog ispitivanja poučiti da nije dužna dati iskaz niti odgovarati na postavljena pitanja, da ima pravo uzeti branitelja kojeg može sama izabrati, kao i da ima pravo da njena obitelj, službenik strane države čiji je državljanin ili druga osoba koju ona odredi budu obaviješteni o njenom lišenju slobode. ZKP FBiH garantira osobi koja je lišena slobode i postavljanje branitelja na njen zahtjev ako zbog imovnog stanja ne može snositi troškove odbrane.³

Kao generalno pravo svake osumnjičene odnosno optužene osobe, ZKP FBiH, potom, u načelnim odredbama, u članu sa nazivom „Prava osumnjičenog odnosno optuženog“, propisuje da će se osumnjičeni već na prvom ispitivanju obavijestiti o djelu za koje se tereti i osnovama sumnje protiv njega i da njegov iskaz može biti korišten kao dokaz u daljnjem toku postupka. Takođe, ZKP FBiH određuje da se osumnjičenom odnosno optuženom mora omogućiti da se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznese sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist, ali da osumnjičeni odnosno optuženi nije dužan iznijeti svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja.⁴

Kao posebno načelo sadržano u odredbi koja nosi naziv „Pravo na odbranu“, ZKP FBiH propisuje da osumnjičeni odnosno optuženi ima pravo braniti se sam ili uz stručnu pomoć branitelja koga sam izabere, a, ako osumnjičeni odnosno optuženi sam ne uzme branitelja, postaviće mu se branitelj po službenoj dužnosti kad je to određeno tim zakonom, te da se osumnjičenom odnosno optuženom mora osigurati dovoljno vremena za pripremanje odbrane.⁵

U načelnoj odredbi „Pravo na upotrebu jezika i pisma“, osumnjičenom odnosno optuženom se garantira pravo u postupku služiti se maternjim jezikom ili jezikom koji razumije i, ako ne razumije jedan od službenih jezika BiH odnosno FBiH, pravo na usmeno prevođenje onoga što on odnosno drugi iznose kao i isprava i drugog pisanog dokaznog materijala. ZKP FBiH u osnovnim načelima propisuje i obavezu da se o pravu na upotrebu jezika i

³ Član 5. ZKP FBiH.

⁴ Član 6. ZKP FBiH.

⁵ Član 7. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

pisma osumnjičeni pouči prije prvog ispitivanja a da se on tog prava može odreći ako zna jezik na kome se vodi postupak. Za razliku od drugih načelnih odredaba koje se tiču prava osumnjičenog na odbranu, ZKP FBiH već u načelnim odredbama obavezuje organ krivičnog postupka da u zapisniku zabilježi da je data pomenuta pouka i izjavu osumnjičenog na datu pouku.⁶

U načelnoj odredbi „Upućivanje i dostavljanje pismena“ ustanovljeno je i pravo na prevođenje pismena te propisano da će se osobi koja je lišena slobode ili se nalazi u pritvoru, na izdržavanju kazne ili na obaveznom psihijatrijskom liječenju odnosno obaveznom liječenju od ovisnosti dostaviti i prijevod poziva, odluke i drugih pismena koje upućuje sud na maternjem jeziku ili jeziku koji razumije.⁷ Međutim, ova načelna odredba ne propisuje izričito i pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje o ovom pravu. Ali, među načelnim odredbama nalazi se i odredba koja nosi naziv „Pouka o pravima“ i koja propisuje da će osumnjičenog odnosno optuženog ili drugu osobu koja učestvuje u postupku, koja bi iz neznanja mogla propustiti neku radnju u postupku ili se iz neznanja ne bi koristili svojim pravima, sud, tužitelj i drugi organi koji učestvuju u postupku poučiti o pravima koja im po tom zakonu pripadaju i o posljedicama propuštanja radnje.⁸

Ovaj kratki pregled zakonskih odredaba sadržanih u Glavi I ZKP FBiH – Osnovna načela, a koje se neposredno ili posredno odnose na pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje, ukazuje na njihovu nepotpunost i nesistematičnost.

Nepotpunost je rezultat propusta da se prava osumnjičene odnosno optužene osobe, kad su već svrstana u osnovna načela krivičnog postupka, reguliraju na obuhvatniji način i da se već u načelnim odredbama kao osnovno pravo osumnjičenog odnosno optuženog izričito propiše njegovo pravo da bude informiran ne samo o optužbama protiv njega nego i o svojim pravima tokom postupka te da potpuna lista prava o kojima se osumnjičeni odnosno optuženi ima informirati.

6 Član 9. ZKP FBiH.

7 Član 10. ZKP FBiH.

8 Član 13. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

Nesistematičnost se pak ogleda u reguliranju ovih prava na način koji ne slijedi logiku međusobnih odnosa između pojedinih prava ni sam tok vršenja tih prava.

Primjera radi, načelna odredba o pravima osoba lišenih slobode data je prije opće odredbe o pravima svih osumnjičenih odnosno optuženih osoba, bez poziva na tu opću odredbu, te, stoga, ne sadrži cjelovit prikaz tih prava. Tako se ustanovljava pravo osoba lišenih slobode (pa, slijedom toga, i dužnost organa krivičnog postupka) da odmah budu obaviještene o razlozima lišenja slobode ali ne i o djelu odnosno krivičnom djelu u vezi kojeg se lišavaju slobode ali se propisuje da se „istovremeno prije prvog ispitivanja“ te osobe poučavaju da nisu dužne dati iskaz niti odgovarati na postavljena pitanja. Posebno, načelna odredba o pravima osoba lišenih slobode ne određuje na koji način se osoba lišena slobode poučava o tim pravima i na koji način se registruju date informacije i pouke. Za razliku od ove odredbe, načelna odredba o pravu na upotrebu jezika i pisma propisuje na koji način se pouka o tom pravu registruje u spisima predmeta iako i posebna odredba o ispitivanju osumnjičenog izričito propisuje da će se osumnjičeni prije prvog ispitivanja poučiti o pravu na prevođenje, te da će se pouka i odgovor osumnjičenog unijeti u zapisnik o ispitivanju osumnjičenog.⁹

Ovakvi nedostaci, sami po sebi, ukazuju na potrebu intervencije zakonodavca. Na takav zaključak pogotovo ukazuje analiza usklađenosti odredaba ZKP FBiH za koje se može reći da se odnose na pravo osumnjičenih odnosno optuženih na informiranje o pravima i o optužbama protiv njih sa međunarodnim standardima.

3. Usklađenost načelnih odredaba ZKP FBiH o pravima osumnjičenih i optuženih na informiranje sa međunarodnim standardima

Iz datog pregleda načelnih odredaba ZKP FBiH koje se odnose na prava osumnjičenih odnosno optuženih može se zaključiti da im ovaj zakon garantira, u izvjesnoj mjeri, pravo na informiranje o njihovim pravima i pravo na informiranje o optužbi.

Upravo i jedan od najznačajnijih međunarodnih dokumenata koji se odnosi na ovo pravo osumnjičenih i optuženih osoba - Direktiva 2012/13/EU Europskog

⁹ Član 92. stav 2. tačka e) i stav 3.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

parlamenta i Vijeća od 22.05.2012. godine o pravu na informiranje u krivičnom postupku¹⁰ (u daljem tekstu: Direktiva) izričito propisuje da se ona odnosi na dva aspekta prava na informiranje – na pravo o informiranju osumnjičenog ili okrivljenog o njihovim pravima u krivičnom postupku i optužbama protiv njih¹¹. Razdvajanjem prava na informiranje s obzirom na predmet informiranja u dva odvojena prava jasno je istaknut značaj svakog od tih prava za ostvarivanje osnovnih prava na odbranu¹².

Kako se u uvodnom dijelu Direktive navodi da joj je cilj da utvrdi pravo na informiranje o procesnim pravima onako kako ono proizilazi iz prakse ESLJP¹³, čini se uputnim usklađenost domaćih odredaba o tom pravu sa međunarodnim standardima zasnivati na uporednoj analizi odredaba Direktive sa sadržinom pomenutih načelnih odredaba ZKP FBiH i, kada je to nužno, pojedinačnih zakonskih odredaba kojima se razrađuju načelne odredbe.

Pri tome je potrebno imati u vidu da Direktiva utvrđuje samo minimalne standarde koji se imaju primjenjivati u području informacija o pravima osoba i o optužbama protiv osoba osumnjičenih ili okrivljenih da su učinile krivično djelo koje se tim osobama imaju dati.¹⁴

U pogledu prava na informiranje o pravima, Direktiva zahtijeva da se osumnjičenim ili okrivljenim osobama pruže informacije barem o sljedećim procesnim pravima: pravu na pristup branitelju, pravu na besplatan pravni savjet i uvjete za njegovo dobijanje, pravu na informiranost o optužbama u skladu sa članom 6. Direktive, pravu na tumačenje i prevođenje i pravu na uskraćivanje iskaza. Uz to, od država članica se traži da osiguraju da se navedene informacije daju usmeno ili u pisanom obliku, na jednostavnom i razumljivom jeziku, uzimajući u obzir posebne potrebe ranjivih osumnjičenih ili okrivljenih.¹⁵

U Direktivi je propisano da se ona primjenjuje od trenutka kada nadležna tijela država članica obavijeste osobe da su osumnjičene ili okrivljene za učinjenje

10 Službeni list Europske unije, L 142/1 od 01.06.2012. godine.

11 Član 1. Direktive.

12 Član 6. stav 1-3. Evropske konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda (u daljem tekstu: ESLJP) i član 48. stav 2. Povelje o temeljnim pravima Europske unije.

13 Direktiva – Recital, tačka 18.

14 Direktiva – Recital, tačka 20.

15 Član 3. Direktive.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

krivičnog djela pa do završetka postupka.¹⁶ Naglašava se da bi, kako bi se osiguralo praktično i djelotvorno ostvarivanje tih prava, nadležni organi trebali žurno informirati osumnjičenog ili okrivljenog o tim pravima¹⁷ a najkasnije prije prvog službenog saslušanja osumnjičenog ili okrivljenog od strane policije ili od strane drugog nadležnog organa¹⁸.

Za razliku od Direktive, potreba hitnog informiranja osumnjičenog ili optuženog o njegovim pravima nije posebno naglašena u načelnim odredbama u ZKP FBiH. Naime, u odredbi „Prava osumnjičenog, odnosno optuženog“¹⁹ se govori o informiranju osumnjičenog „već na prvom ispitivanju“ a u odredbi „Prava osobe lišene slobode“²⁰ o informiranju osobe lišene slobode odmah o razlozima lišenja slobode i „prije prvog ispitivanja“ o određenim njenim pravima. Odredbe ZKP FBiH o ispitivanju osumnjičenog u istrazi dalje odlažu vrijeme informiranja osumnjičenog o njegovim pravima obavezujući tužitelja da osumnjičenom „na početku ispitivanja“ saopći za koje krivično djelo se tereti i osnove sumnje protiv njega, te da ga pouči o njegovim pravima²¹ određujući i način fiksiranja tih saopćenja i pouka i odgovora osumnjičenih na njih. S obzirom da poziv osumnjičenom za prvo ispitivanje, prema izričitoj zakonskoj odredbi, mora sadržavati naziv krivičnog djela koje mu se stavlja na teret, pouku o pravu da uzme branitelja i da branitelj može biti prisutan njegovom ispitivanju i o svim njegovim pravima o kojima se poučava „na početku ispitivanja“²², odredbe o pozivanju osumnjičenog na ispitivanje u istrazi ublažavaju time propust u načelnim odredbama i u odredbi o ispitivanju osumnjičenog da se organi krivičnog postupka obavežu na žurno informiranje osumnjičenog o njegovim pravima. Ali, odredbe o sadržini poziva osumnjičenom za prvo ispitivanje u istrazi ne obavezuju organ koji vrši pozivanje osumnjičenog na ispitivanje da ga u pozivu informiraju o krivičnom djelu za koje se tereti „uz toliko detalja koliko je potrebno kako bi se osigurala pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na odbranu“²³. Realizacija tog zahtjeva prilikom pozivanja osumnjičenog na prvo ispitivanje podrazumijevala bi da se, uz obavijest o krivičnom djelu zbog kojeg se poziva

16 Član 2. stav 1. Direktive.

17 Član 3. stav 1. Direktive.

18 Direktiva – Recital, tačka 19.

19 Član 6. ZKP FBiH.

20 Član 5. ZKP FBiH.

21 Član 91. stav 1. i 2. ZKP FBiH.

22 Član 138. ZKP FBiH.

23 Član 6. stav 1. Direktive.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

i pouku o pravima, osumnjičenom dostavlja i informacija o djelu u vezi kojeg se poziva. Direktiva inače sugerira da bi opis činjenica, uključujući, ako su poznati, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela za koje se osumnjičeni sumnjiče i moguće pravne kvalifikacije navodnog djela, trebalo iznijeti dovoljno detaljno, uzimajući u obzir fazu krivičnog postupka u kojoj se takav opis iznosi, a radi zaštite pravičnosti postupka i omogućavanje djelotvornog ostvarivanja prava obrane.²⁴ Iz navedenog se može zaključiti da ZKP FBiH ne osigurava da se osumnjičeni upozna sa djelom (činjenicama i okolnostima) za koje se tereti u nekoj ranijoj fazi nego tek „na početku ispitivanja“ u istrazi.

Osim u pogledu načina određivanja vremena informiranja osumnjičenog odnosno optuženog o njegovim pravima, načelna odredba „Prava osumnjičenog odnosno optuženog“ pa, ni naredna, ona koja nosi naziv „Pravo na odbranu“²⁵, nisu u skladu sa Direktivom ni u pogledu liste prava o kojima osumnjičeni odnosno optuženi mora biti informiran. Naime, one ne sadrže obavezu informiranja osumnjičenog odnosno optuženog o pravu na besplatnog branitelja niti o obavještanju osumnjičenog o krivičnom djelu za koje se tereti (nego samo o djelu). Obavještanje o navedenom je propisano u odredbi o ispitivanju osumnjičenog u istrazi i ostavljeno za „početak ispitivanja“ u istrazi.²⁶

Odredbe Direktive o pravu na informiranje o pravima²⁷ i o obavijesti o pravima kod uhićenja²⁸ otkrivaju i nelogičnost slijeda načelnih odredaba ZKP FBiH koje se odnose na prava osumnjičenih odnosno optuženih osoba. ZKP FBiH načelne odredbe opšteg karaktera, koje se odnose na sve osumnjičene odnosno optužene osobe („Prava osumnjičenog odnosno optuženog“²⁹ i „Pravo na odbranu“³⁰) smješta iza posebne odredbe „Prava osobe lišene slobode“³¹. To je suprotno logici odnosa tih odredaba. Osoba lišena slobode, naime, mora imati sva prava kao i sve osumnjičene odnosno optužene osobe i, dodatna, s obzirom na činjenicu lišenja slobode. Upravo zbog toga, odredbe o informiranju o pravima kod uhićenja u Direktivi slijede opće odredbe o pravu

24 Direktiva – Recital tačka 28.

25 Član 7. ZKP FBiH

26 Član 92. stav 2. ZKP FBiH.

27 Član 3. Direktive.

28 Član 4. Direktive.

29 Član 6. ZKP FBiH.

30 Član 7. ZKP FBiH.

31 Član 5. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

na informiranje o pravima i u svom tekstu se izričito pozivaju na odredbe o pravu na informiranje o pravima³².

Još je veća nesaglasnost odredaba ZKP FBiH o informiranju o pravima osobe lišene slobode sa odgovarajućim odredbama Direktive. Direktiva naime određuje da se obavijest o pravima uhićenim osobama daje u pisanom obliku, da im se omogućava da tu obavijest pročitaju i da je smiju držati u svom posjedu cijelo vrijeme dok im je sloboda oduzeta.³³ ZKP FBiH ne propisuje obavezu uručivanja osobama lišenim slobode obavijesti o pravima u pismenom obliku. Očito je da bi takvo zakonsko rješenje, s obzirom na stvarnu situaciju osoba lišenih slobode, predstavljalo veću garanciju za informiranost tih osoba o njihovim pravima i olakšalo korištenje tih prava. Iz tih razloga je Radna grupa formirana u okviru Aba Roli Programa zakonodavne pomoći krivičnim postupcima u BiH, koja od 2021. godine radi na izradi izmjena i dopuna zakona o krivičnim postupcima u BiH (u daljem tekstu: Radna grupa) predložila izmjene i dopune odnosnih zakonskih odredaba i uvođenje obavezne pismene obavijesti o pravima osumnjičenim ili optuženim osobama koje su lišene slobode. Do tada, jedina mogućnost posjedovanja zvanične pismene obavijesti o pravima osumnjičenih osoba lišenih slobode koju im daje organ krivičnog postupka je kopija zapisnika o njegovom ispitivanju u istrazi koja mu se, prema trenutnim zakonskim rješenjima, predaje nakon što je zapisnik sačinjen.³⁴

Posebnu pažnju zavređuje neusaglašenost odredaba ZKP FBiH sa Direktivom u pogledu sadržine obavijesti o pravima osumnjičenih lišenih slobode. Direktiva propisuje da se osumnjičeni odnosno okrivljeni lišeni slobode, osim o pravima o kojima se obavještavaju sve osumnjičene ili okrivljene osobe, obavještavaju i o pravu na pristup predmetu, pravu na obavješćivanje konzularnih tijela i jedne osobe, pravu pristupa hitnoj liječničkoj pomoći te o najvećem mogućem broju sati ili dana za vrijeme kojih mogu biti lišeni slobode prije njihovog izvođenja pred pravosudno tijelo.³⁵ Posebno se naglašava da obavijest o pravima sadrži osnovne informacije o svakoj mogućnosti pobijanja zakonitosti lišenja slobode prema nacionalnom pravu; ostvarivanja preispitivanja zadržavanja ili podnošenja zahtjeva za privremeno

32 Član 4. Direktive.

33 Član 4. stav 1. Direktive.

34 Član 93. stav 1. ZKP FBiH.

35 Član 4. stav 2. Direktive.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

puštanje na slobodu.³⁶ Kako se radi o osobama lišenim jednog od osnovnih ljudskih prava i radi osiguranja prava na lični sigurnost, Radna grupa Aba Roli je predložila izmjene i dopune odnosnih zakonskih odredaba u smislu obavezivanja pismenog obavješćavanja osumnjičenih ili optuženih osoba lišenih slobode i o ovim pravima. Uz to, predlaže se da se osobe lišene slobode o tim pravima odmah obavijeste a da im se pismena obavijest o tim pravima uruči bez odlaganja.

Osim prava na informiranje o pravima, Direktiva u članu 6. utvrđuje i minimalne standarde u pogledu prava na informiranje o optužbama.

Od država članica se zahtijeva da osiguraju da osumnjičeni ili okrivljeni dobiju informacije o krivičnim djelima za koja se sumnjiče ili za čije učinjenje su okrivljeni, da se te informacije dostavljaju žurno i uz toliko detalja koliko je potrebno kako bi se osigurala pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu.³⁷ Na ovom mjestu potrebno je ponovo istaći da, kada je riječ o informiranju osumnjičenih osoba o krivičnom djelu za koje se sumnjiče, u uvodnom dijelu Direktiva se ističe da bi ono trebalo biti žurno, a najkasnije prije njihovog prvog ispitivanja od strane policije ili drugog nadležnog organa, ne dovodeći u pitanje istragu koja je u toku, da bi opis činjenica, uključujući, ako su poznati, vrijeme i mjesto učinjenja krivičnog djela za koje se osumnjičeni sumnjiče i moguće pravne kvalifikacije navodnog djela trebalo iznijeti dovoljno detaljno, uzimajući u obzir fazu krivičnog postupka u kojoj se takav opis iznosi, a radi zaštite pravičnosti postupka i omogućavanje djelotvornog ostvarivanja prava obrane.³⁸ Informiranje osumnjičenog odnosno optuženog o djelu i krivičnom djelu garantirano je načelnim odredbama ZKP FBiH tako i pojedinačnim odredbama kojima se te načelne odredbe razrađuju (odredbe o sadržini poziva za prvo ispitivanje osumnjičenog u istrazi, o ispitivanju osumnjičenog, o sadržini optužnice, dostavljanju i čitanju optužnice, izmjeni optužnice). Međutim, ZKP FBiH ni kada je riječ o informiranju osumnjičenog ili optuženog o optužbama ne sadrži odredbu kojom se organi krivičnog postupka obavezuju da to učine žurno. Naprotiv, načelna odredba o pravima osumnjičenih odnosno optuženih osoba propisuje da će osumnjičeni „već na prvom ispitivanju“ biti obaviješten o djelu za koje se tereti³⁹ a odredba o ispitivanju osumnjičenog u istrazi propisuje da će se

36 Član 4. stav 3. Direktive.

37 Član 6. stav 1. Direktive.

38 Direktiva – Recital tačka 28.

39 Član 6. stav 1. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

osumnjičenom „na početku ispitivanja“ saopćiti za koje se krivično djelo tereti⁴⁰.

Države članice su obavezane i da osiguraju da osumnjičeni ili okrivljeni budu žurno obaviješteni o svim promjenama informacija koje su pružene u skladu sa članom 6. Direktive, kada je to potrebno radi osiguranja pravičnosti postupka.⁴¹ Radi se, dakle, o promjenama informacija o optužbama. U Recitalu se ističe da, ako se tokom krivičnog postupka pojedinosti optužbe promijene u tolikoj mjeri da to znatno utječe na položaj osumnjičenog ili okrivljenog, o tim promjenama ih treba obavijestiti ako je to potrebno radi osiguravanja pravičnosti postupka, te je to potrebno učiniti pravovremeno kako bi se omogućilo djelotvorno ostvarivanje prava obrane.⁴² ZKP FBiH ne propisuje tu obavezu za organe krivičnog postupka.

Direktiva obavezuje i da uhapšeni ili zadržani osumnjičeni ili okrivljeni budu informirani o razlozima njihovog hapšenja ili zadržavanja, uključujući o krivičnom djelu za koje se sumnja ili okrivljuju. Već je navedeno da načelna odredba ZKP FBiH o pravu osobe lišene slobode sadrži obavezu organa krivičnog postupka da se ona odmah obavijesti o razlozima lišenja slobode ali ne i o krivičnom djelu za koje se sumnja. Upravo zbog činjenice da postojanje osnova sumnje da je određena osoba učinila krivično djelo predstavlja uvjet za lišenje slobode⁴³ a postojanje osnovane sumnje da je učinila krivično djelo osnovni uvjet za određivanje pritvora osumnjičenom⁴⁴, obaveza informiranja osobe lišene slobode o krivičnom djelu za koje se tereti je obaveza informiranja o osnovu lišenja slobode odnosno pritvora. Iz tog razloga je pomenuta Radna grupa predložila izmjene načelne odredbe ZKP FBiH tako da se osoba lišena slobode mora, između ostalog, odmah obavijestiti i o osnovama sumnje protiv nje.

Direktiva obavezuje države članice da najkasnije do dostavljanja optužnice sudu, pruže detaljne informacije o optužbama, uključujući vrstu i pravnu kvalifikaciju krivičnog djela kao i vrstu sudjelovanja od strane okrivljene

40 Član 92. stav 2. ZKP FBiH.

41 Član 6. stav 4. Direktive.

42 Direktiva – Recital tačka 29.

43 Član 153. stav 1. ZKP FBiH.

44 Član 146. stav 1. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

osobe.⁴⁵ Takvu detaljnu informaciju o optužbama ZKP FBiH garantira optuženima tek nakon potvrđivanja optužnice.⁴⁶

Kao poseban segment prava na informiranje o optužbama Direktiva u članu 7. utvrđuje pravo osumnjičenih ili okrivljenih osoba pristupa spisu predmeta.

Direktiva zahtijeva da države članice osiguraju da, kada je osoba uhapšena ili zadržana u bilo kojoj fazi krivičnog postupka, dokumenti povezani s predmetnim slučajem koji se nalaze u posjedu nadležnih tijela, a koji su ključni za djelotvorno pobijanje, u skladu sa nacionalnim pravom, zakonitosti hapšenja ili zadržavanja, budu dostupni tim osobama ili njihovim braniteljima.⁴⁷ ZKP FBiH propisuje da će tužitelj istovremeno sa prijedlogom za određivanje pritvora sudiji za prethodni postupak odnosno sudiji za prethodno saslušanje dostaviti i dokaze bitne za procjenu zakonitosti pritvora i radi obavješćavanja branitelja.⁴⁸

Ali, za razliku od Direktive koja traži od država članica da osumnjičenima ili njihovim braniteljima bude zajamčen pristup svim onim materijalnim dokazima koji se nalaze u posjedu nadležnih tijela, bez obzira na to jesu li ti dokazi u korist ili na štetu osumnjičenog ili optuženog, kako bi se osigurala pravičnost postupka i kako bi oni pripremili odbranu,⁴⁹ ZKP FBiH garantira branitelju i osumnjičenom pravo da razmatraju spise i razgledaju pribavljene predmete koji idu u korist osumnjičenog.⁵⁰ Upravo zbog toga što ovako ograničeno pravo pristupa spisu predmeta ne osigurava djelotvorno vršenje prava na odbranu i što je suprotno načelnoj odredbi o pravu osumnjičenog da se, između ostalog, izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete⁵¹, Radna grupa je predložila izmjenu odnosnih odredaba tako da se osumnjičenom i njegovom branitelju daje u toku istrage pravo razmatrati spise i razgledati predmete.

Ne dovodeći u pitanje pomenuto pravo osoba koje su lišene slobode, Direktiva zahtijeva da se pristup ovim materijalima osigurava pravovremeno kako bi se

45 Član 6. stav 3. Direktive.

46 Član 243. stav 4. ZKP FBiH.

47 Član 7. stav 1. Direktive.

48 Član 61. stav 2. ZKP FBiH.

49 Član 7. stav 2. Direktive.

50 Član 61. stav 1. i član 92. stav 2. tačka d) ZKP FBiH.

51 Član 6. stav 2. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

osiguralo djelotvorno ostvarivanje prava na odbranu, a najkasnije prilikom podnošenja optužnice sudu na razmatranje⁵², ali istovremeno određuje da se, pod uvjetom da se time ne dovodi u pitanje pravo na pravično suđenje, pristup određenim materijalima može uskratiti. Takva mogućnost je ostavljena za slučajeve kada bi pristup tim materijalima mogao dovesti do ozbiljnog ugrožavanja života ili temeljnih prava druge osobe ili ako bi takvo uskraćivanje bilo prijeko potrebno radi zaštite važnog javnog interesa, kao što je to u slučajevima kada bi pristup mogao ugroziti istragu koja je toku ili ozbiljno naštetiti nacionalnoj sigurnosti države koja vodi krivični postupak. Ali, zahtijeva se da odluka o uskraćivanju pristupa određenim materijalima bude donesena od strane pravosudnog tijela ili da barem podliježe preispitivanju od strane suda.⁵³ I ZKP FBiH predviđa mogućnost da se pravo pristupa spisu predmeta ograniči ako je riječ o spisima i predmetima čije bi otkrivanje moglo dovesti u opasnost cilj istrage.⁵⁴ Ali, ZKP FBiH ne propisuje mogućnost podnošenja zahtjeva za preispitivanje odluke o uskraćivanju pristupa spisu predmeta. Pomenuta Radna grupa je predložila zakonsko rješenje prema kojem bi o uskraćivanju uvida u spis iz navedenih razloga tužitelj morao donijeti odluku protiv koje bi branitelj imao pravo podnošenja pritužbe glavnom tužitelju.

4. Pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje u praksi Vrhovnog suda FBiH

Iako ZKP FBiH ne konstituirá izričito pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje, sadržina načelnih odredaba ZKP FBiH o pojedinim pravima osumnjičenih odnosno optuženih te pojedinačnih odredaba kojima se uređuju pojedine radnje u krivičnom postupku, bez obzira što te norme, u tom segmentu, nisu u potpunosti usaglašene sa međunarodnim standardima, nesumnjivo ukazuje da je i u ZKP FBiH garantirano pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje.

Budući da je informiranost osumnjičenog odnosno optuženog o njegovim pravima i o optužbi preduvjet ostvarivanja prava na odbranu, način na koji sudovi primjenjuju zakonske odredbe koje se odnose na ovo pravo od ključnog

⁵² Član 7. stav 3. Direktive.

⁵³ Član 7. stav 4. Direktive.

⁵⁴ Član 61. stav 1. i član 92. stav 2. tačka d) ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

je značaja za ocjenu da li te odredbe i u kojoj mjeri osiguravaju osumnjičenom odnosno optuženom djelotvornu odbranu.

U svojoj praksi, prilikom odlučivanja o žalbama izjavljenim protiv prvostepenih odluka, Vrhovni sud FBiH se redovno susreće s prigovorima kojima se suštinski ukazuje na navodne povrede prava osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje o pravima i o optužbama protiv njih.

Odlučivanje o tim prigovorima uvijek podrazumijeva provjeravanje žalbenih navoda o propustu informiranja osumnjičenog odnosno optuženog tokom prvostepenog postupka o njihovim pravima i optužbama protiv njih i, potom, ocjenu procesnopravnog učinka tih propusta.

Ova vrsta prigovora pretežno se odnosi na navodni propust tužitelja ili prvostepenog suda da osumnjičenog odnosno optuženog informira o optužbama protiv njega. U okviru te vrste prigovora uglavnom se ukazuje na propuste informiranja osumnjičenog odnosno optuženog o djelu za koje se tereti tj. o činjenicama i okolnostima iz kojih se sastojalo ponašanje osumnjičenog odnosno optuženog za koje se optužuje.

Relevantne odredbe ZKP FBiH u vezi ovog prava osumnjičenog odnosno optuženog nisu konzistentne. Načelna odredba o pravima osumnjičenog odnosno optuženog propisuje da osumnjičeni već na pravom ispitivanju mora biti obavješten o djelu za koje se tereti i o osnovama sumnje protiv njega.⁵⁵ Odredba koja se odnosi na ispitivanje osumnjičenog u istrazi propisuje obavezu tužitelja da na početku ispitivanja osumnjičenom saopći za koje se krivično djelo tereti i osnove sumnje protiv njega⁵⁶ i, u slučaju postupanja protivno tom zahtjevu, propisuje da se na iskazu osumnjičenog ne može zasnivati sudska odluka⁵⁷. Odredba, dakle, ne propisuje da se osumnjičenom mora saopćiti i za koje se djelo tereti. Vrhovni sud FBiH u svojoj praksi iste procesnopravne posljedice vezuje i za propust da se osumnjičenom saopći za koje konkretno djelo se tereti sa sljedećom argumentacijom: „... uvidom u zapisnike o ispitivanju svih optuženih, tada osumnjičenih, sačinjenih u prostorijama Kantonalnog tužiteljstva ..., broj ... od ... godine, utvrđeno je da tada osumnjičenim nije bio saopšten činjenični supstrat i radnje izvršenja koje

⁵⁵ Član 6. stav 1. ZKP FBiH.

⁵⁶ Član 92. stav 2. ZKP FBiH.

⁵⁷ Član 92. stav 6. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

im se stavljaju na teret, već su isti samo paušalno poučeni da im se stavlja na teret krivično djelo Ubistvo iz člana 166. stav 1. u vezi sa članom 31. KZ FBiH. Članom 92. stav 2. ZKP FBiH je određeno da će se na početku ispitivanja osumnjičenom saopštiti za koje krivično djelo se tereti i osnovi sumnje protiv njega. Da ta obaveza podrazumijeva i obavezu saopštenja osumnjičenom za koje se djelo tereti tj. koje mu se činjenice i okolnosti koje čine to krivično djelo stavljaju na teret vidljivo je iz odredbe člana 92. stav 2. tačka c) ZKP FBiH koja propisuje da se osumnjičeni može izjasniti o dijelu koje mu se stavlja na teret i iznijeti sve činjenice i dokaze koji mu idu u korist. Osim toga, odredbom člana 6. stav 1. ZKP FBiH je propisano da osumnjičeni već na prvom ispitivanju mora biti obaviješten o djelu za koje se tereti i o osnovama sumnje protiv njega. Članom 92. stav 6. ZKP FBiH je propisano da ako je postupljeno protivno odredbama ovog člana, na iskazu osumnjičenog ne može se zasnivati sudska odluka. Kako iz navedenih dokaza (zapisnici o ispitivanju tada osumnjičenih) slijedi da osumnjičenima nije bio saopšten činjenični supstrat i radnje izvršenja koje im se stavljaju na teret, slijedi da se radi o dokazima koji su pribavljeni protivno odredbi člana 92. stav 2. ZKP FBiH, i da se na takvim dokazima nije moglo zasnivati pobijano rješenje. Kako se pobijano rješenje pri donošenju zaključka o postojanju osnovane sumnje na strani optuženih temelji i na ovim dokazima, učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH, na koju se osnovano ukazuje žalbom braniteljice optuženog ...“.⁵⁸

Na koji način će osumnjičeni biti upoznat sa činjeničnim supstratom krivičnih djela za koje se tereti i da li je taj supstrat sadržan u zapisniku o ispitivanju osumnjičenog nije od značaja pod uvjetom da iz spisa predmeta proizilazi da je izvršeno stvarno informiranje osumnjičenog o optužbama protiv njega. Odlučujući o žalbi izjavljenoj protiv prvostepene presude u kojoj se tvrdilo da tužitelj u konkretnom predmetu, slijedom člana 240. stav 3. ZKP FBiH nije ni mogao podići optužnicu jer osumnjičeni nije bio ispitan kako to nalaže odredba člana 92. stav 2. ZKP FBiH, Vrhovni sud FBiH je našao taj žalbeni navod neosnovanim iz sljedećih razloga: „Član 92. stav 2. ZKP FBiH propisuje da će se na početku ispitivanja osumnjičenom saopštiti za koje krivično djelo se tereti i osnovi sumnje protiv njega. Iz zapisnika o ispitivanju tada osumnjičenog V.D. broj ... od ... godine i broj ... od ... godine, slijedi da je prilikom ispitivanja, u smislu člana 6. stav 1. ZKP FBiH, tada osumnjičenom saopšteno za koja krivična djela se tereti kao i dokazi iz kojih

58 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 029226 19 Kž 12 od 23.01.2019. godine.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

proizilaze osnovi sumnje, na način da mu je pročitana naredba o provođenju istrage broj ... od ... godine, kako je to i konstatovano na pomenutim zapisnicima. Iz naredbe o provođenju istrage slijedi da su u istoj navedeni činjenični supstrat i radnje izvršenja koje su tada osumnjičenom stavljane na teret. Prema tome, kako je u zapisnicima o ispitivanju tada osumnjičenog V.D. konstatovano da mu je pročitana naredba o provođenju istrage u kojoj su navedeni činjenični supstrat i radnje izvršenja koje su mu stavljene na teret, nakon čega je on iznio svoju odbranu u prisustvu branitelja, ne može se prihvatiti osnovanim žalbeni navod optuženog da mu nisu bile predložene činjenice i okolnosti koje čine krivična djela za koja se protiv njega vodila istraga, pa shodno tome nije postupljeno protivno odredbi člana 92. stav 2. ZKP FBiH, kako to optuženi smatra.⁵⁹

U kojoj mjeri Vrhovni sud FBiH smatra informiranje osumnjičenog o optužbama i time davanje mogućnosti da se o njima izjasni krucijalnim za djelotvorno ostvarivanje prava na odbranu vidljivo je i iz stava ovog suda koji zahtijeva određeno izjašnjenje prvostepenog suda o prigovorima takve naravi koje je osumnjičeni iznio u prvostepenom postupku te: „kako iz pobijanog rješenja ne proizilazi da je sud provjerio navode optuženog A.D. istaknute na ročištu povodom prijedloga za produženje pritvora, a koje optuženi sada ponavlja u žalbi, ovaj sud nalazi da je usljed navedenih propusta povrijeđeno pravo optuženog A.D. na odbranu, odnosno da je učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKP FBiH.“⁶⁰

Već je navedeno da ZKP FBiH ne propisuje obavezu tužitelja da o promjenama informacija o optužbama obavijesti osumnjičenog. U praksi, zabilježeni su slučajevi propusta tužitelja da obavijeste osumnjičenog i ispituju ga u pogledu značajnih izmjena opisa djela i pravne kvalifikacije krivičnog djela u odnosu na opis djela i pravnu kvalifikaciju o kojima je osumnjičeni bio informiran. U žalbama izjavljenim protiv presuda prvostepenih sudova, takav propust tužitelja se, pozivanjem na odredbu koja propisuje da se optužnica ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan⁶¹, ističe kao nedostatak zakonom propisanog uvjeta za podizanje optužnice jer faktički osumnjičeni nije bio ispitan o djelu za koje je optužen. U pogledu tog pitanja, Vrhovni sud FBiH je zauzeo stav: „... i iz ovih navoda tužitelja jasno slijedi da optuženom, tada

59 Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj 09 0 K 030502 18 Kž od 18.09.2019. godine.

60 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 07 0 K 017415 21 Kž 7 od 08.02.2021. godine.

61 Član 240. stav 5. ZKP FBiH.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

osumnjičenom, A.D. nikada nije predloženo da mu se stavlja na teret da je počinio krivično djelo iz člana 289. stav 3. KZ FBiH a kako kasnije nastala posljedica, smrt oštećenog N.C. u toku istrage (oštećeni umro 13.05.2014. godine a optužnica podignuta 25.06.2014. godine) čini kvalifikatorni oblik krivičnog djela razbojništva za koje je propisana i strožija kazna onda se, suprotno stavu tužitelja, na osnovu toga što su mu predložene činjenice i okolnosti iz kojih je slijedilo da se tereti za fizički napad i nanošenje teških tjelesnih povreda oštećenim ne može zaključiti da su tada osumnjičenom A.D. prilikom ispitivanja predložene činjenice i okolnosti iz kojih bi proizašlo da se on tereti i za krivično djelo Razbojništvo iz člana 289. stav 3., u vezi sa stavom 1. i u vezi sa članom 28. KZ FBiH... Iz tog razloga, a slijedom odredbe člana 240. stav 3. ZKP FBiH kojom je propisano da se optužnica ne može podići ako osumnjičeni nije bio ispitan, postoji okolnost koja isključuje krivično gonjenje optuženog u odnosu na navedene radnje umišljajnog usmrćenja oštećenog.⁶²

Ovakav stav o procesnopravnim posljedicama propusta da se osumnjičeni informira o izmjenama datih informacija o optužbama protiv njega i slijedstveno, da mu se omogući izjašnjenje o njima, Vrhovni sud FBiH međutim vezuje samo za one izmjene koje se značajno odražavaju na krivičnopravni položaj osumnjičenog. U suprotnom, one nemaju takav učinak: „... unošenjem u činjenični opis krivičnog djela za koje se optuženi tereti u potvrđenoj optužnici, navoda, da je optuženi A.D. kao organizator grupe vršeći nabavku opojne droge „heroin“ stupao u kontakt sa N.Š. i drugim njemu poznatim osobama iz Republike Srpske i da je za opojnu drogu davao motorna vozila i novac, u odnosu na navode da je optuženi A.D. kao organizator grupe ljudi organizirane radi počinjenja krivičnog djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 238. stav 1. KZ FBiH vršio nabavku opojne droge „heroin“, na njemu poznat način i od njemu poznatih osoba sa područja Republike Srpske, u pogledu kojih navoda se optuženi u istrazi izjašnjavao, ne mijenja se, i suštinski drugačije ne definiše uloga optuženog u izvršenju krivičnog djela koje mu se stavlja na teret.“⁶³

Pravo na informiranje o optužbama prati optuženog tokom cijelog toka krivičnog postupka. U tom smislu interesantna je odluka Vrhovnog suda FBiH u kojoj je ocijenjen kao neosnovan žalbeni navod branitelja da je prekoračena

62 Presuda Vrhovnog suda FBiH, broj 04 0 K 006379 19 Kžk od 20.05.2019. godine.

63 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 07 0 K 017415 21 Kž 8 od 02.03.2021. godine.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

optužba i time učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka i) ZKP FBiH jer tvrdnja suda da je optuženi prekršio blanketne propise koji nisu bili navedeni u optužnici nije bila sadržana u izreci presude nego u njenom obrazloženju ali je utvrđeno da je time prvostepeni sud povrijedio pravo optuženog na odbranu i učinio bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKP FBiH jer: „U konkretnom slučaju kada je prvostepeni sud u obrazloženju prvostepene presude, kojom je optuženog oglasio krivim, naveo da je postupanje optuženog bilo suprotno i blanketnim propisima koji nisu bili sadržani u optužnici izmijenjenoj na glavnom pretresu ..., kao i propisima koji prema stavu prvostepenog suda uspostavljaju dužnost optuženog na pokretanje „postupka otkrivanja, pronalaženja i nadležnim tužilaštvima prijavljivanja odgovornih osoba ...“ ..., koji takođe nisu bili navedeni u optužnici, optuženi se tek sa dobivanjem pobijane presude po prvi put suočio sa novim činjenicama i okolnostima koje mu idu na teret, a što nije rezultat postupanja tužitelja, nego suda, koji u obrazloženju iznosi ocjenu da su radnje optuženog suprotne propisima koji nisu bili sadržani u optužnici. Stoga se opravdano u žalbi braniteljica optuženog navodi da se optuženi nije ni mogao braniti od takvih navoda, te da tek u žalbi, po prvi put dolazi u priliku da se izjasni u vezi toga, na koji način je i po ocjeni ovog suda povrijeđeno pravo optuženog na odbranu i na taj način učinjena bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKP FBiH.“⁶⁴

5. Zaključak

Iako izričito ne ustanovljava pravo osumnjičenog odnosno optuženog na informiranje, ZKP FBiH i u svojim načelnim odredbama i u odredbama kojima su regulirane pojedine radnje u krivičnom postupku, garantira osumnjičenim odnosno optuženim pravo na informiranje u krivičnom postupku. Pravo na informiranje se odnosi na informiranje o pravima i na informiranje o optužbama.

Ali, te odredbe nisu potpune ni konzistentne niti se navedeno pravo regulira na sistematičan način. To može imati značajne praktične posljedice na djelotvorno ostvarenje prava osumnjičenog odnosno optuženog na odbranu a time i na ostvarenje cilja pravila krivičnog postupka.

64 Rješenje Vrhovnog suda FBiH, broj 04 0 K 008731 18 Kžod 23.04.2019. godine.

Ljiljana FILIPOVIĆ,

PRAVO OSUMNJIČENOG ODNOSNO OPTUŽENOG NA INFORMIRANJE -
ZAKONSKI OKVIR I PRAKSA VRHOVNOG SUDA FEDERACIJE BIH (39-58)

Poseban problem predstavlja neusklađenost sadržine tih odredaba sa međunarodnim standardima u pogledu prava osumnjičenih odnosno optuženih na informiranje o pravima i na informiranje o optužbama. Takva manjkavost tih odredaba se nužno reflektira na položaj osumnjičenih odnosno optuženih u krivičnom postupku i na efektivnost njihovog prava na odbranu. Iz tog razloga se nameće nužnost izmjene i dopune odnosnih zakonskih odredaba radi njihovog usklađivanja sa međunarodnim standardima, a, do tada, nužnost tumačenja i primjene postojećih odredaba na način koji će ih približiti tim standardima.